

# Töö- ja pereelu ühitamise raskused kui sündimust vähendav tegur Eestis Ajzeni planeeritud tegevuse teooria mudelis

Mare Ainsaar

## Sissejuhatus

Vahe soovitud ning tegeliku laste arvu vahel on olemas peaaegu kõigis riikides, kuid mõnedes riikides on see suurem kui teistes (Testa 2006) ning üks võimalik seletus on lapsevanemaks saamisega kaasnevates raskustes. Nimelt on laste saamise plaan ja tegelik sündimuskäitumine seotud: tõenäosus, et perre sünnivad lapsed, on tõepoolest suurem nende inimeste puhul, kes soovivad lapsi, kui nende puhul, kes lapsi ei soovi (Ainsaar 2011; Barber 2001; Quesnel-Vallee ja Morgan 2003; Hayford ja Agadjanian 2012; Oláh 2003; Philipov 2009), ent sündimuskäitumise takistused mõjutavad seda seost. Dey ja Wasoff (2010) ning Philipov (2009) leiavad, et sündimus tänapäeva Euroopa riikides sõltub suuresti lapsevanemaks saamisega kaasnevatest raskustest. Raskused lükkavad edasi lapse sündi ning vähendavad kõigi soovitud laste saamise tõenäosust. Uuringud (Ainsaar 2011) näitavad, et Euroopas on levinumateks põhjusteks soovitud lapse sünni edasilükkamisel noorus, majanduslik ebakindlus ja

partneriga seotud asjaolud, kuid riigiti on peamised põhjused erinevad.

Tunnetatud takistused on olulised nii plaanide tekkimise kui ka nende elluviimise puhul. Näiteks saab sotsiaaldemograafiliste rühmade erinevat sündimuskäitumist seletada tunnetatud barjääride erinevustega. Senised uuringud on näidanud, et sotsiaalselt kindlamal positsioonil – vanemad, haritumad ja abielus naised – on oma plaanide teostegemisel järjekindlamad (Barber 2001; DeSilva 1991; Foreit ja Suh 1980; Freedman, Hermalin ja Chang 1975; Hayford ja Agadjanian 2012; Hermalin, Freedman, Sun ja Chang 1979). Samuti näitavad uuringud, et tööga seotud ebakindlus ja töötus vähendavad ning kindel töökoht suurendab lapsevanemaks saamise tõenäosust (Pailhé ja Solaz 2012; Vignoli, Drefahl ja De Santis 2012), kuid riigiti ja erineva haridusega inimeste puhul on see mõju erinev. Tööga seotud asjaolud võivad mõjuda pärssivamalt enam tööle pühendunud ning kõrgema haridusega inimeste pereelule (Kaufman 2000; Schmitt 2012). Ka tööaja paindlikkus ning laste päevahoiu võimalused võivad sündimust mõjutada (Baxter 2011; Hill, Hawkins, Ferris ja Weitzman 2001; Hank ja Kreyenfeld 2003).

Töö ja pere ühitamise probleemide uurimine on oluline seetõttu, et suur osa tänapäeva arenenud riikide naistest ja meestest ei rahuldu vaid ühe rolliga kas perekonna peamise toitjana või koduse elu heakäigu eest seisjana, vaid sooviksid kogeda mõlemat. Eriti on muutunud naiste rollid, sest viimase paarikümne aasta jooksul on nende elus saanud üha tähtsama koha palgatöö väljaspool kodu. Pereelu ja palgatöö ühendamise võimalus on ka oluline sündimuse mõjutaja. Nimelt näitavad uuringud, et alates 1980. aastate keskpaigast on kõrgema naiste tööhõivega riikides ka kõrgem sündimus (Castels 2003; Engelhardt, Kögel ja Prskawetz 2004; Engelhardt ja Prskawetz 2004). Seletus peitub ilmselt kõrge naiste tööhõivega riikide poliitikates, mis kujundavad keskkonna,

mis võimaldab edukamalt ühendada tööd ja pereelu ning seega realiseerida soovitud laste arvuga seotud plaane (Nieuwenhuis, Need ja Kolk 2012). Tegemist on omamoodi laste hinna vähendamisega vanemate jaoks, sest vanemad ei pea ohverdama oma tööalaseid soove laste sünni nimel.

Artikli eesmärk on analüüsida Eesti inimeste töö- ja pereelu ühitamise raskusi ning nende mõju laste sünnile, täpsemalt lapsesaaamise plaanile. Selleks kasutasime Icek Ajzeni (1988) planeeritud tegevuse teooriat, mille järgi on inimese tegevuse eelduseks vastav plaan. Plaani kujunemist mõjutavad omakorda hoiakud, normid ja tunnetatud raskused. Analüüsiks kasutasime struktuurimudeleid, mis oma olemuselt sobivad kõige paremini Ajzeni mudeliga. Seda mudelit ja meetodit ei ole varem töö- ja pereelu ühitamise raskuste ning sündimuse seoste uurimisel kasutatud.

## Sündimuse seos töö- ja pereelu ühitamise raskustega

Sündimuse erinevuste seletamiseks võib kasutada mitmeid teooriaid (Ainsaar 2011). Ajzeni planeeritud tegevuse teooria on eriti asjakohane pereinimeste laste saamise plaanide ja sündimuse analüüsis (Barber 2001). Planeeritud tegevuse teooria kohaselt mõjutavad inimeste plaane ja tegevust tunnetatud sotsiaalsed normid, individuaalsed hoiakud ja tunnetatud raskused plaani teostamisel. Töö- ja pereelu ühitamise raskused on üks lapsesaaamise takistustest. Teorias on oluline osa käitumiskontrollil, mis mõjutab nii plaane kui ka hilisemat tegevust (joonis 1). Tunnetatud käitumiskontroll on inimese subjektiivselt tunnetatud võimekus tulla toime seotud eesmärkide täitmisega ning kõrvaldada takistused sellel teel. Ka hoiakud, subjektiivsed normid ja käitumiskontroll on omavahel seotud.

Maio ja Olson (1995) lisasid mudelisse ka väärtused, ehkki esialgse teooria järgi ei olnud väärtustel käitumisega sellist seost, mida hoiakud või normid poleks juba kajastanud. Pärast väärtuste lisamist paranesid mõnede, kuid mitte kõikide mudelite näitajad. See viis autorid järelduseni, et väärtuste asjakohasus mudelis võib sõltuda käitumise tüübist. Nimelt parandas väärtuste lisamine mitteutilitaristlike tegevuste mudeleid, kuid utilitaristlike tegevuste mudelite kirjeldusvõime ei paranenud. Seega kujundavad väärtused inimeste elueesmärke ja on tegevuste ajendiks (Sabini 1992, 693) ning võivad olla suureks abiks irratsionaalse käitumise analüüsimisel. Ka senised sündimuseuuringud on näidanud, et väärtustel on roll erineva eluorientatsiooniga inimeste sündimuskäitumise seletamisel (Rondinelli, Aassve ja Billari 2010). 2001. aastal katsetas Barber Ajzeni teooriat tegeliku sündimuskäitumise analüüsimisel ja lisas analüütilisse mudelisse ka hoiakud võistlevate tegevuste suhtes, mis mõjutasid otseselt nii lapsesaaamise hoiakuid, kavatsusi kui ka tegevusi. Oma uurimuses ei olnud meil võimalik kontrollida võistlevate tegevuste mõju ja seepärast jätsime selle kõrvale, kuid lisasime mudelisse väärtused ja inimese sotsiaaldemograafilise rühma tunnused kui võimalikku isiklikku eluorientatsiooni väljendavaid tunnused (joonis 1).

Mudelisi märgitud subjektiivsed normid on normid, mida inimese arvates ühiskond või talle olulised inimesed tähtsaks peavad. Sotsiaalse mõju tõttu kujundavad need ka inimese enda plaane. Normide mõju võib sõltuda referentühma staatusest, mõjukusest või rühma sarnasusest inimese enda rühmaga (Ellaway, Macintyre ja Kearns 2001; Sabini 1992). Normid on seotud hoiakutega ning mõjutavad koos käitumiskontrolliga plaane. On väidetud (Bagozzi 1992; Maio ja Olson 1995), et alati ei ole hoiakud ja normid piisavad plaanide mõjutajad ning plaanid ei ühti tegeliku käitumisega. Hoiakute ja kavatsuste vahelisele sidemele võib

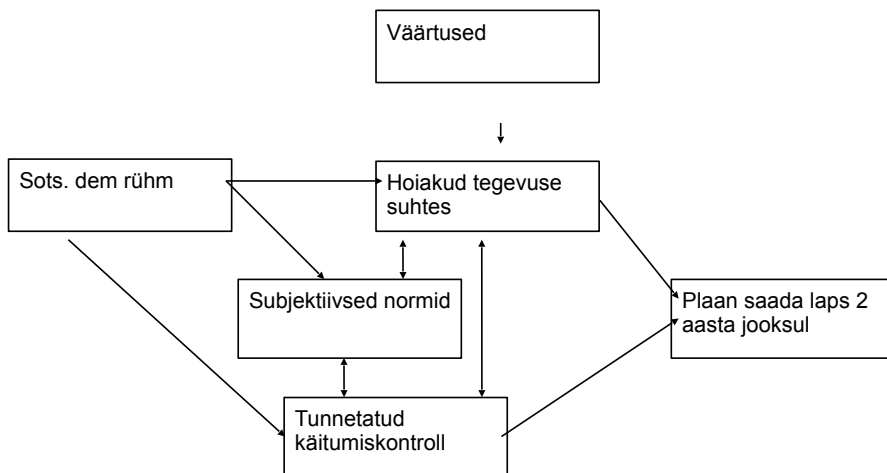
mõju avaldada tegevuse emotsionaalne tähendus või ümbritsevad olud.

Vaatamata teooria üldisele populaarsusele, on seda sündimuskäitumise puhul harva kontrollitud. Erandiks on Barber (2001), kes leidis Detroidi piirkonna 1961. aasta sünnipölvkonda uurides, et mudel sobis hästi sündimuskäitumise ennustamiseks, kuid seda eelkõige abielus inimeste puhul, kellel on lapse sünd ilmselt enam planeeritud.

## Sündimuse ja töö- ning pereelu ühitamise raskuste seose uurimine Eestis

Eestis on suhteliselt palju uuritud tööhoiakute erinevusi ja tööturu olukorda, diskrimineerimist tööturul (Derman 2006; Eurobaromeeter 2006; Vainu, Järviste ja Biin 2010) ning töö tähtsust erinevate rühmade jaoks (Hansson 2001; Helemäe 2006; Rämmer 2008). Ainsaar ja Maripuu (2009) leiavad, et töö- ja pereelu ühitamine on probleem eelkõige siis, kui vanematel on tugev tahe nii töötada kui ka perekonna eest hoolitseda. Eestis ei ole naiste ja meeste tööhõi-

ves väga suuri erinevusi ning enamik peresid vajavad mõlema vanema sissetulekut. Samuti näitavad uuringud, et töötamine on enamiku Eesti inimeste, kaasa arvatud naiste jaoks oluline ning sellest ei soovita loobuda ka siis, kui perekonna rahaline olukord seda võimaldaks (Hansson 2001). Naiste osakaal, kes sooviksid majandusliku kindlustatuse korral tööst loobuda, on Eestis vähenenud. Sotsiaalministeeriumi tellitud soolise võrdõiguslikkuse seire kinnitab, et 2003. aastal oli naisi, kes partneri piisava sissetuleku korral koju jääksid, 18% ning 2005. aastal vaid 10% (Järviste 2006). Meestest sooviks samadel tingimustel tööst loobuda vaid 2%. Probleemid töö- ja pereelu ühitamisel teki- vad aga just neil inimestel, kes soovivad mõlema eluvaldkonnaga seotud rolle täita (Narusk ja Kandolin 1997). Pere ja töö ühitamise raskuste tulemuseks on sageli, et Eestis tähendab lapse sünd meestele palgatöökoormuse tõusu, aga naistele palgatööst eemale jäämist (Karu jt. 2010). Võrreldes teiste Euroopa riikidega, on Eestis naised, kel on alla 6-aastane laps, keskmisest rohkem kodused, samas kui alla 6-aastaste lastega meeste tööhõive sarnaneb meil Euroopa keskmisele (2nd... 2008).



Joonis 1. Kontrollitud planeeritud käitumise analüütiline mudel lapse saamise kavatsuse prognoosimiseks.

Vähestes uuringutes on käsitletud otsest sidet töö- ja pereelu ühitamise raskuste ja sündimuse vahel. Seni on töö- ja pereelu ühitamise raskuste ja sündimuse vahelist seost uuritud peamiselt soovitud sündide edasilükkamise põhjuseid analüüsid. Näiteks 1999. aasta eluolu uuringu andmetel (Tiit ja Ainsaar 2002) suurenes hirm kaotada töö või karjäärivõimalus lapse sünni tõttu just 35–44-aastaste naiste seas. Samas olid need kaks põhjust olulised vaid suhteliselt väikese osa lapse sünni edasi lükkavate inimeste jaoks. 7,6% naistest ja 2,9% meestest lükkas soovitud lapse sünni edasi, sest see takistas karjääri, ning 7,1% naistest ja 3,2% meestest kartis kaotada lapse sünni tõttu töö. 1999. aastal tehtud Tartu linna ja maakonna uuringus, kus pöörati juba suuremat tähelepanu just töö- ja pereelu ühitamise raskuste ja sündimuse seoste, leiti, et 25% 20–35-aastastest inimestest lükkas tööga seotud põhjustel soovitud lapse sünni edasi kolm või enam aastat (Ainsaar ja Oras 2000).

Eestis soovib endiselt enamik inimesi saada lapsevanemaks (Oras ja Unt 2008), kuigi 2011. aasta rahvaloenduse andmed näitavad, et umbes 10% Eesti naistest ei saa kunagi emaks (Tõnurist 2013). Lapse sünni ajastuse ja lõpliku sündide arvu seose tõttu võib asjaolusid, mis põhjustavad lapse sünni edasilükkamist, käsitada põhjustena, mis tingivad kogu südimuse languse.

## Metoodika

Artikkel põhineb 2008. aastal Eestis 20–40-aastaste inimeste seas korraldatud uuringu “Sünnimust mõjutavad tegurid Eestis” esinduslikel andmetel. Uuring tehti Rahvastikuministri büroo tellimisel oktoobris 2008 (Oras ja Unt 2008). Kokku küsitleti 801 inimest vanuses 20–40 aastat üle Eesti. Valim koostati stratifitseeriva juhuvaliku põhimõttel, mis võttis arvesse erinevate piirkondade ja asulatüüpide (pealinn, suurlinn, väikelinn, maa) rahvastiku

proportsioone Eestis. Vastajate valikuks kasutati lähteadressi meetodit. Lähteaddress valiti rahvastikuregistris olevate aadresside seast. Tagamaks vastanute juhuslikkust, kasutati leibkonnast inimese valimiseks “viimase sünnipäeva reeglit”, st. küsitleti seda 20–40-aastast leibkonna liiget, kellel oli viimasena sünnipäev. Vastajate seas oli mehi ja naisi pooleks. Elukoha järgi jagunesid küsitletud järgmiselt: pealinna 32%, suurematest linnadest ja maakonnakeskustest 28%, muudest linnadest, alevikest 19% ja maaelanikke 21%. Vastajate hulgas oli 174 vallalist, kes ei olnud elanud koos kindla partneriga, ja 458 vabaabielus või abielus olevat inimest.

Uuringus olid küsimused inimeste lapse- saamise hoiakute (kas soovite rohkem lapsi), tunnetatud laste arvu normide (mitu last peab peres olema), isiklike lapsesaamise plaanide (millal on plaan laps saada) ja lapsevanemaks saamisega kaasnevate tunnetatud probleemide kohta. Nimelt küsiti inimestelt, kas nad soovivad (veel) lapsi, ning seejärel, kas laste sünni planeeritakse lähima kahe aasta jooksul. Neilt, kes soovisid lapsi, kuid mitte lähima kahe aasta jooksul, küsiti põhjuseid, miks nad lapse sünni edasi lükkavad. Ankeedis oli ette antud nimekiri erinevatest võimalikest põhjustest, mida tuli hinnata skaalal 0 – ei mõjuta üldse, 1 – väheoluline, 2 – oluline, 3 – väga oluline. Artiklis analüüsime lapse saamise edasilükkamise põhjusi viie rühmana (tabel 1). Esimeses mudelis kasutatakse rühma keskmist aritmeetilist näitajat ja teises mudelis rühma tunnustest moodustunud latentset näitajat. Inimeste puhul, kes ei lükanud lapse sünni edasi, kodeeriti lapsesaamise edasilükkamise põhjused nullina (st. ei mõjuta). Selles analüüsis huvitavad meid eriti just need lapsesaamist takistavad põhjused, mis on seotud töö- ja pereelu ühitamise raskustega, ehk esimene põhjuserühm.

Uuringus koguti andmeid ka inimeste sotsiaaldemograafilise tausta kohta, näiteks tööstaatus, üksi või koos partneriga elamise, soo ja

individuaalsete väärtuste kohta. Väärtused jagati rühmadeks. Väärtuste rühmad saadi 18 tunnuse faktoranalüüsi tulemusel, kus moodustus neli faktorit. Nelja tunnuse faktorlaadungeid kasutatakse väärtuste mõju analüüsil. Mõningaid seoseid analüüsitakse ka töö ja pere tähtsuse järgi, mis on vastavalt kas töö- või pereväärtuste alusel saadud indeks.

Kõigest küsitletutest 62%-l olid lapsed, sh meestest 49%-l ja naistest 70%-l. Kuna osa vane-

matest elasid oma lastest eraldi, ei olnud küsitluse ajal 43% vastanute leibkonnas lapsi. 29%-l küsitletutest kasvas peres üks laps, 20%-l kaks last. Kolm või enam last oli vaid 8%-l küsitletute peredest. Meestest töötas 82%, naistest 58%. Paljud õppisid või siis kombineerisid õppimist ja töötamist (meestest 13%, naistest 17%). Naistest oli iga viies kodune, koduseid mehi oli üks sajast. Vastanutest 3% olid töötud. (Oras ja Unt 2008)

**Tabel 1.** Lapse saamist takistavate asjaolude jaotus koondtunnuste järgi. Koondtunnuse väärtus saadakse vastuste väärtuste (0 – ei mõjuta üldse, 1 – väheoluline, 2 – oluline, 3 – väga oluline) aritmeetilise keskmise jagamisel selle tunnuse kohta esitatud küsimuste arvuga.

Tunnus	Vastused
Töö- ja pereelu ühitamine Cronbachi Alpha = 0,657	Tööandjapoolsed takistused Väikeste laste vanemaid koheldakse töökohal halvasti Lapsed piiravad ametialast karjääri Ei soovi hetkel töötamist katkestada Raske ühendada töötamist ja laste kasvatamist Lastehoiu võimalused on ebapiisavad
Majanduslikud põhjused Cronbachi Alpha = 0,879	Ma ei suudaks tagada lastele head haridust Mul ei ole sobivaid elamistingimusi Liiga suured finantskohustused Ei suudaks tagada lapsele vajalikke arengutingimusi Veel ühe lapse saamine halvendaks teiste laste materiaalsel heaolu Liiga väike riigipoolne toetus Pole võimalik rahaliselt lapsi kasvatada
Partner Cronbachi Alpha = 0,496	Ei ole sobivat partnerit Mina soovin last, aga partner mitte Üksi jäädes ei suudaks ma lapsi kasvatada Soovime partneriga mõnda aega teineteise jaoks olla Ei soovi lähedast suhet vastassoost inimesega
Noorus Cronbachi Alpha = 0,870	Olen liiga noor ja laste saamisega ei ole kiiret Soovin esmalt õpingud lõpetada Ei soovi veel lastega seotud vastutust kanda Lapse saamine piiraks mu vabadust Soovin hetkel enda arendamisele pühenduda
Muud Cronbachi Alpha = 0,657	Ei oleks aega lapse eest hoolitsemiseks Väikese lapse eest hoolitsemine on füüsiliselt liiga kurnav Olemasoleva lapse jaoks jääks liiga vähe aega Paljulapselisse peresse ei suhtuta ühiskonnas hästi Mulle ei meeldi lapsed Tervislikel põhjustel Maailm on ülerahvastatud

70% uuringus osalenud inimestest ei soovinud kas lähima 2 aasta jooksul või üldse enam lapsi saada. Kõik need inimesed vastasid detailsemalt ka lapse sündi mõjutavate asjaolude kohta. Kuna töö- ja pereelu ühitamise raskused sõltuvad inimeste tööstaatusel, siis toome eraldi välja ka töötavate ja mittetöötavate inimeste kirjelduse. Nimelt 50%-l mittetöötavatest inimestest olid juba lapsed, 86% soovis veel lapsi saada ja 18% soovis saada neid lähima kahe aasta jooksul. Töötavatest inimestest olid lapsed 63%-l, 77% soovis veel lapsi saada ja 35% plaanis lapsi saada lähima kahe aasta jooksul. Seega olid töötavad inimesed oma pereloomekäitumises mõnevõrra kaugemale jõudnud ning suuremal osal neist olid lapsed, mis seletab nende tagasihoidlikumat soovi edaspidi lapsi saada. Samas ilmnes huvitav asjaolu, et kuigi nad soovisid mõnevõrra vähem veel lapsi saada, lükkasid nad soovitud lapse sündi ka vähem edasi. Seega olid töötavad inimesed võrreldes mittetöötavatega jõudnud sagedamini perekonna loomise elustaadiumisse ning enamasti juba pereinimesed.

Ajzeni planeeritud tegevuse mudeli kontrollimiseks kasutame struktuurivõrrandeid (programm AMOS), mis lubavad statistiliselt kontrollida tunnustevahelisi erinevaid seoseid ning analüüsida ka latentsete tunnuste olemasolu ja seoseid. Latentseks tunnuseks võib pidada ka

kaudselt määratletud töö- ja pereelu ühitamise raskusi kui tunnetatud käitumiskontrolli.

## Tulemused – raskused töö- ja pereelu ühitamisel kui lapse sündi takistav asjaolu Eestis

Küsitletutest, kes ei planeerinud soovitud lapse sündi lähima 2 aasta jooksul, oli 65,4%-l põhjuseks mõni töö- ja pereelu ühitamisega seotud asjaolu, 81,3%-l majanduslikud põhjused, 78%-l partneriga seotud põhjused ja 66,7%-l mõni noorusega seotud asjaolu. Seega ei olnud töö- ja pereelu ühitamisega seonduv küll kõige olulisemaks lapse sündi edasi lükkavaks teguriks, kuid siiski oli sel märkimisväärne tähtsus.

Huvitavad tulemused selguvad, kui võrdleme töötavaid ja mittetöötavaid inimesi (tabel 2). Kõige sagedamini lükkasid töötavad inimesed lapse sündi edasi majanduslike raskuste tõttu. Samas oli see nende jaoks vähem oluline taksitus kui mittetöötavate inimeste jaoks. Teisel kohal olid “muud” põhjused ja noorus ning kõige viimasena märgiti töö- ja pereelu ühitamise probleeme. Mittetöötavad inimesed lükkasid lapse sündi edasi peamiselt noorusega seotud asjaolude ja majanduslike raskuste tõttu.

**Tabel 2.** Lapse sünni edasilükkamise põhjused töötaval ja mittetöötaval inimestel (ainult need, kes lükkavad sündi edasi; keskmised; 0 – ei mõjuta üldse, 1 – väheoluline, 2 – oluline, 3 – väga oluline).

Põhjuste rühm	Töötab	Ei tööta
Töö- ja pereelu ühitamine	0,49	0,58
Majanduslikud raskused	0,98**	1,16
Partner	0,59	0,65
Noorus	0,59**	1,24
Muu	0,79	0,69

\*\* 95% tõenäosusega statistiliselt oluline erinevus töötavate ning mittetöötavate inimeste vahel.

Töö- ja pereelu ühitamise probleemide nimetamise sagedus oli nii töötavate kui ka mittetöötavate inimeste puhul sama. Seega ei olnud töö- ja pereelu ühitamisega seotud probleemid kõige kriitilisemaks lapse sünni mõjutajaks Eestis. Majanduslikud põhjused olid ligi kaks korda olulisemad.

Kui vaadelda eraldi töö- ja pereelu ühitamise tunnuse kohta esitatud väidetele antud hinnanguid, siis märgiti 2008. aastal lapse sünni edasilükkamise põhjustena kõige enam, et lastehoiuvõimalused on ebapiisavad ja raske on ühendada töötamist ja laste kasvatamist. Viimasena nimetatu oli kõige keerulisem naiste jaoks ja lastehoiuvõimaluste nappust mainisid pigem nooremad inimesed. Tabel 3 võimaldab vaadelda detailsemalt töö- ja pereelu ühitamise raskuste rühma kuuluvate lapse sünni edasilükkamise põhjuste seost inimeste sotsiaalse rühmaga – sugu, tööstaatus, kas peres on juba lapsed või mitte ja kui tähtsaks üldse lapsi, peret ja tööd peetakse.

Naised mainisid soovitud lapse sünni edasilükkamise põhjusena sagedamini, et raske on ühitada tööd ja pereelu ning nad ei soovi töötamist katkestada. Töötavad inimesed ei soovi teha pausi ning tunnevad suuremat muret laste päevahoiukohtade pärast. Lastega inimesed mainisid enam võimalikke tööandjapoolseid takistusi ja ka nemad ei soovinud teha töötamises pausi. Uuring võimaldas vaadata seost ka inimeste isiklike väärtuste ja lapse sünni edasilükkamise põhjuste vahel. Nimelt mõõdeti, kui tähtis on inimeste jaoks töö ja kui tähtis perekond. Töö väärtustamine ei olnud statistiliselt seotud mitte ühegi töö- ja pereelu ühitamisega seotud lapse sünni edasilükkamise põhjusega (tabel 3). Küll nimetasid peret ja lapsi tähtsamaks pidavad inimesed sagedamini, et neid mõjutavad nii laste päevahoiu kui ka üldisemalt töö- ja pereelu ühitamise võimalused. Rahvuselised erinevused ilmnisid vaid kahe tunnuse puhul: venelased märkisid enam, et tööd ja laste kasvatamist on

**Tabel 3.** Töö- ja pereelu ühitamisega seotud lapse sünni edasilükkamise põhjuste sõltuvus erinevatest individuaalsetest tunnustest (ainult need, kes lükkavad soovitud laste sünde edasi, N = 561, ExpB väärtus kui logistilise regressiooni tunnus on statistiliselt oluline, iga põhjuse jaoks on eraldi mudel).

	Päeva- hoiu võima- lus eba- piisav	Raske ühendada tööd ja laste kas- vatamist	Ei soovi töötamist katkes- tada	Laps takistab ametialast tegevust, karjääri	Lapse- vanemaid kohel- dakse töö- l halvasti	Töö- andja- poolsed takistu- sed
Mitu % inimesi mainis	38	30	22	20	11	4
Sugu (1 – mees, 2 – naine)	-	1,97	2,70	-	-	-
Rahvus (1 – eestlane, 2 – venelane)	1,66	1,64	-	-	-	-
Töötab (0 – ei, 1 – jah)	0,65	-	3,89	-	-	-
On lapsed (0 – ei, 1 – jah)	-	-	0,47	-	-	3,92
Pere on tähtis (0 – ei, 1 – jah)	0,55	0,56	-	-	-	-
Töö on tähtis (0 – ei, 1 – jah)	-	-	-	-	-	-

raske ühitada, ja neil oli enam probleeme ka laste päevahoiuiga.

1999. aasta (Ainsaar ja Oras 2000) ja 2008. aasta (Oras ja Unt 2008) uuringud annavad võimaluse võrrelda mõningate laste sünniga seotud töö- ja pereelu ühitamise asjaolude olulisuse muutumist ajas ning nende jaotumist sooliselt, vanuselisel ja lastega ning lasteta inimeste vahel (tabel 4). Ajalise võrdluse jaoks on selles tabelis välja toodud 20–35-aastaste inimeste rühm, sest just seda rühma analüüsiti 1999. aastal eraldi.

Kahe uuringu võrdlusest (tabel 4) on võimalik näha, et umbes kümne aasta jooksul on oluliselt vähenenud mure selle pärast, et väikeste laste vanemaid koheldakse töökohal halvasti. Kui 1999. aastal nimetas seda 27% sündide edasi lükkajatest, siis kümme aastat hiljem poole vähem (11%). Siiski on tähelepanuväärne, et mõlemal aastal on naised seda märkinud kaks korda enam kui mehed. Kui 1999. aastal mõjutas kartus kogeda töist diskrimineerimist sagedamini lasteta inimesi, siis 2008. aastal ei ilmnenud erinevusi lastega ja lasteta inimeste vahel. Oluliselt on vähenenud mure ka tööandja teh-

tavate takistuste pärast peale lapse sündi. 2008. aastal oli see sünni edasilükkamise põhjuseks 4%-l küsitletutest ja enam märkisid selle ära lastega inimesed. Asjaolu, et lapsed takistavad töökarjääri, märkisid vastanud mõlemal aastal üsna võrdselt. 2008. aastal tunnetasid seda enam nooremad inimesed, kuid soo ja laste olemasolu järgi rühmad ei erinenud.

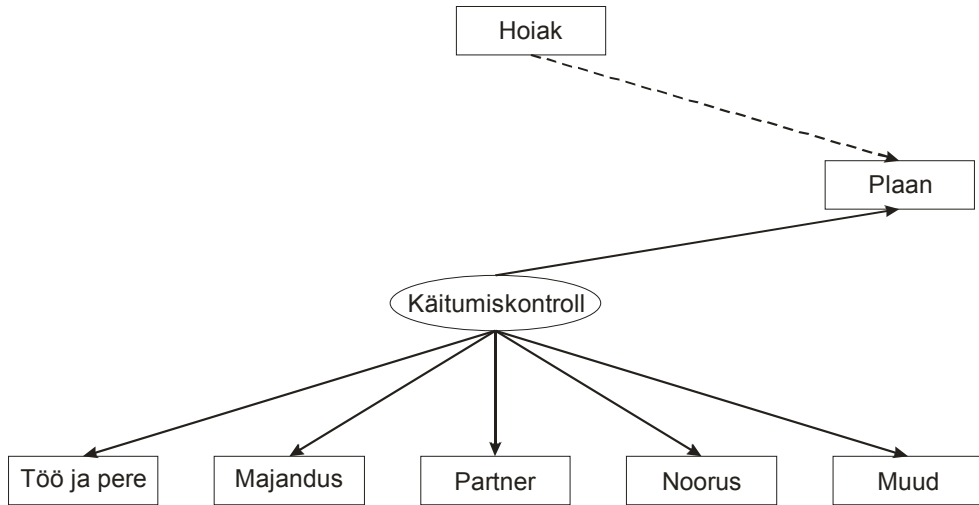
Tabelist 5 on näha, et lapsesaamise hoiakute, plaanide ja erinevate sünni takistavate asjaolude vahel on suhteliselt tugev korrelatiivne seos, kuid seos normidega puudub. Laste saamise plaan oli kõige tugevamalt seotud majanduslike raskuste tunnetamise, partneriga seotud põhjuste ja muude põhjustega. Ka hoiakute ja plaani vahel on seos. Inimesed, kes olid põhimõtteliselt positiivselt meelestatud lapse sünni suhtes, tõid enam sünni edasilükkamise põhjuseks küll noorust, kuid kõik teised lapse sünni edasilükkamise põhjused olid nende jaoks vähem olulised. Ka erinevad sünni edasilükkamise põhjused olid omavahel tugevalt seotud. Seega mainisid lapse sündi edasi lükkavad inimesed sageli korraga mitut põhjust. Näiteks valitseb tugev seos

**Tabel 4.** Lapse sündi edasi lükkavad ja/või takistavad tegurid 1999. aastal ja 2008. aastal Eestis 20–35-aastaste inimeste seas (%).

	Kokku	Mehed	Naised	Lastega	Lasteta	<27	>26
1999							
Väikeste laste vanemaid diskrimineeritakse töökohal	27	18*	33*	21*	31*	25	28
Lapsed piiravad ametialast tegevust	23	22	26	28*	20*	26	21
Tööandjapoolsed takistused	16	12*	19*	13*	19*	13*	20*
2008							
Väikeste laste vanemaid koheldakse töökohal halvasti	11	7*	16*	12	10	14	9
Lapsed piiravad ametialast karjääri	26	21	32	23	29	34*	20*
Tööandjapoolsed takistused	7	5	4	9*	5*	6	7

\* 95% tõenäosusega statistiliselt olulised erinevused.





Joonis 2. Lapse sünni mõjutavad tegurid (punktirjoon tähistab nõrgemat seost, vt. lisa 1).

Tabel 5. Lapse saamise hoiakute, plaanide ja sünni edasilükkamise põhjuste vaheline seos (korrelatsioon, kõik respondendid N = 801).

	Plaan	Hoiak	Töö- ja pereelu	Majanduslik raskus	Partner	Noorus
Hoiak	,329**					
Töö- ja pereelu ühitamine	-,443**	-,146**				
Majanduslikud raskused	-,559**	-,226**	,610**			
Partner	-,528**	-,052	,588**	,554**		
Noorus	-,441**	,134**	,508**	,479**	,497**	
Muu	-,548**	-,264**	,345**	,422**	,401**	,236**
Norm	-,005	-,005	,011	,029	,018	-,011

\* 95% tõenäosusega oluline.

töö- ja pereelu ühitamise, majanduslike põhjuste, partneri ning tööga seotud põhjuste vahel.

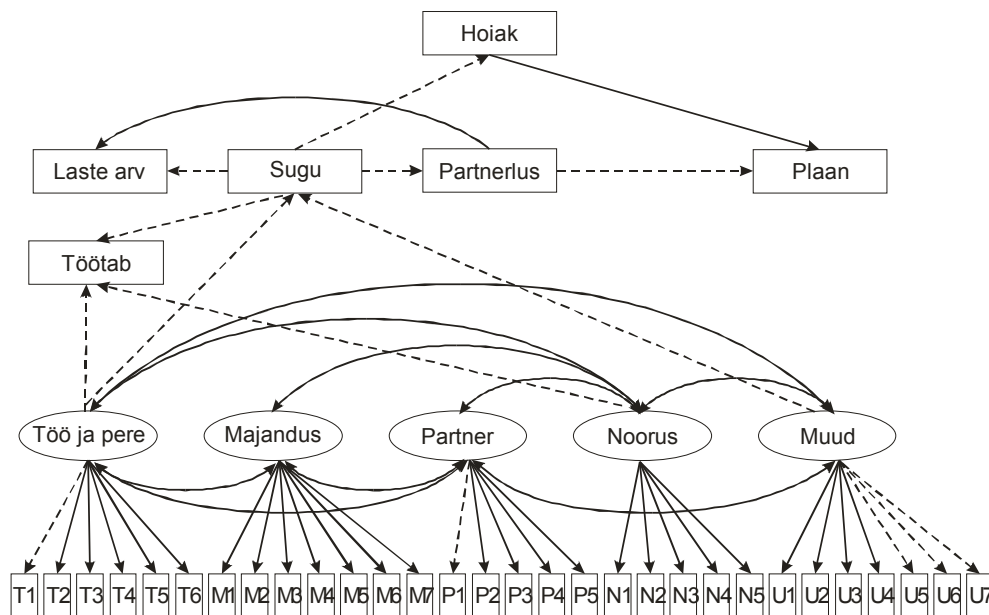
## Laste saamise plaani mudel

Järgmise sammuna proovisime erinevate struktuurivõrrandite headust, et kontrollida Ajzeni teooria sobivust Eesti inimeste töö- ja pereelu ühitamise hirmude ja laste saamise plaani seletamisel. Nimelt lisati erinevatesse mudelitesse väärtused, inimeste tööstaatus, sugu, partnerlus, hoiakud, normid, plaan ja viieks rühmaks koondatud lapse sünni edasilükkamise põhjused. Kontrollides erinevate mudelite headust, jõudsime kõige sobivama mudelini, mis on kujutatud joonisel 2.

Selgus, et väärtuste, töötamise, soo ja partnerluse lisamine ei parandanud oluliselt mudeli headust. Lõplik mudel ei ole oma parameetritelt hea (CMIN/DF = 14,433, RSMEA 0,130), mis tähendab, et kogu laste sünni planeerimise seletamiseks ei piisa hästi ainult olemasolevatest

tunnustest. Samas jäid Ajzeni teooria mitmed komponendid oluliseks mudeli osaks. Joonisel 2 kujutatud mudelis on kõik seosed statistiliselt olulised 0,001 usaldusväärsuse hinnanguga. See tähendab, et hoiakud ja tunnetatud käitumiskontroll aitavad seletada lapsesaamise plaani, ent normid ei ole selle plaani kujunemisel Eesti inimeste jaoks olulised. Käitumiskontrollil on aga plaani kujunemisel oluline osa. Samuti näeme, et erinevad käitumiskontrolli komponendid on suhteliselt võrdset olulised kogu käitumiskontrolli latentsetes tunnuses.

Järgmiseks käsitlesime iga lapse sünni edasilükkavate põhjuste rühma eraldi (joonis 3) ja iga rühma mõju sünni ajastuse plaanile eraldi. Samuti lisasime uuesti sotsiaaldemograafilised tunnused ja hoidsime lõplikus mudelis alles vaid need näitajad, mille seosed osutusid 95% tõenäosusega statistiliselt oluliseks. Kõik seosed, mis jooniselt puuduvad, osutusid statistiliselt tähtsusetuks. Joonisel 3 esitatud mudeli parameetrid olid juba paremad (CMIN/Df =



**Joonis 3.** Mudel lapsesaamise plaanide, hoiakute ja takistavate asjaolude kohta. Joonisel esitatud seoste standardiseeritud kordajad on välja toodud lisas 2.

5,38, RMSEA = 0,074), kuid mitte väga head. Kuna paremat mudelit ei olnud võimalik olemasolevate andmetega saavutada, jäime siiski selle mudeli juurde. Teine mudel erineb esimesest peamiselt selle poolest, et võimaldab täpsemalt jälgida käitumiskontrolli moodustavate tunnuste omavahelisi seoseid. Mudel kajastab detailsemalt ka sünde edasilükkavaid põhjusi. Keskseks teguriks selles mudelis kujunes inimese sugu.

Jooniselt 3 on näha, et lapsesaamise plaan on otseses sõltuvuses lapsesaamise hoiakutest ja inimese partnerlusstaatuses. Lapsi soovivad inimesed, kes elavad partneriga koos, on lapsesaamise plaanides kõige kindlamad. Hoiakutel on samas mõnevõrra olulisem roll lapsesaamise plaani kujunemisel kui partnerlusel. Ühelgi lapse sündi takistaval asjaolul ei ole piisavalt tugevat otseseost lapsesaamise plaaniga, aga need kõik on omavahel endiselt tugevalt seotud ning soo kaudu ka lapsesaamise plaaniga seotud. Seega inimesed, kes ei soovi veel lapsi, tunnevad, et neil on mitmeid põhjuseid soovitud lapse saamise edasilükkamiseks. Sugu on oluline tegur, mis mõjutab hoiakuid (mehed soovivad enam lapsi saada) ja on seotud ka töö- ja pereelu ühitamise ning muude raskuste tunnetamisega. Nimelt märkisid naised enam, et nende lapsesaamise plaani mõjutavad töö- ja pereelu ühitamisega seotud asjaolud, ning mehed, et muud asjaolud. Sugu on seotud ka tööstaatuses (mehed töötavad enam) ja töötamine omakorda töö- ja pereelu ühitamise raskustega. Töötavad inimesed märgivad lapsesaamise plaani mõjutajana rohkem töö- ja pereelu ühitamisega seotud asjaolusid ja harvem noorust. Otsene seos tööhoive ja laste saamise plaani vahel 20–40-aastastel inimestel puudus.

Juba olemasolevate laste arv ei ole seotud laste saamise plaaniga otse, vaid partnerlusstaatuses kaudu. Nimelt on peredes, kus on juba lapsed, enamasti ka partnerlus tugevam ja seetõttu soovitud laste saamise plaan konkreetsem.

Oluline tunnus on ka partneriga seotud takistuste puudumine. Partneriga seotud takistused ei ole otseselt seotud sellega, kas küsitlul oli partner või ei olnud partnerit.

## Kokkuvõte

Inimeste kavatsuste ja plaanide uurimine on oluline, sest uuringud näitavad, et plaanidel on seos tegeliku käitumisega. Ajzeni planeeritud tegevuse teooria järgi mõjutavad plaanide ja käitumise vahelist seost subjektiivselt tunnetatud raskused ehk inimese hinnang oma võimele tulla toime soovitud tegevusega. Artiklis käsitletud uuringus on kasutatud Ajzeni planeeritud käitumise osalist mudelit, et kontrollida erinevate lapse sünniga seotud tegurite mõju lapsesaamise ajastuse plaanile. Esimene mudel näitas, et tunnetatud käitumiskontrolli komponent on kasulik lähekoht inimeste plaanide kujunemise seletajana. Teine mudel tõestas samas, et erinevate sünde takistavate asjaolude seos sotsiaaldemograafiliste tunnustega on tunduvalt detailsem.

Artiklis keskenduti eelkõige 20–40-aastaste Eesti inimeste töötamise ja laste kasvatamisega seotud raskuste ja sündimuse seoste hindamisele. Töö- ja pereelu ühitamise raskused ei olnud kõige olulisemaks sündi edasi lükkavaks teguriks, kuid siiski oli sel märkimisväärne tähtsus. 65,4% inimestest, kes ei planeerinud soovitud lapse sündi lähima kahe aasta jooksul, tõi põhjuseks mõne töö- ja pereelu ühitamisega seotud asjaolu. Töö- ja pereelu ühitamise probleemid mõjutavad enam töötavate inimeste lapsesaamise plaane.

Kokku uuriti artiklis kuut väidet, mida võib liigitada töö- ja pereelu ühitamise raskuste alla. 30% lapse sündi edasi lükkavatest inimestest märkis täpsemalt ära, et see on seotud üldiselt töö- ja pereelu ühitamise probleemiga, ja 38% lasteaiakohtade nappusega. Kõige enam oli töö- ja pereelu ühendamine probleemiks naistele ja mitte-eestlastele ning peret vähem

tähtsaks pidavatele inimestele. Lapsehoiuvõimaluste puudumise pärast muretsesid enam mitte-eestlased ja noored ning vähem kodused ning perele orienteeritud inimesed. Oluliselt järgmise lapse sünni edasilükkamise põhjuste rühma (20–22%) moodustasid soovimatus töösse paus teha ja karjäär katkestada. Seda mainisid enam töötavad inimesed, naised ja need, kellel ei olnud veel lapsi. 11% inimestest kartis, et väikeste laste vanemaid koheldakse töökohal halvasti, ja selle väitega nõustujate puhul ei ilmnunud olulisi sotsiaalseid erinevusi. 4% inimestest uskus, et tööandjale ei meeldi lapsevanemad ning lapse sünniga seoses tekib neil probleeme. Lapsevanemad muretsesid selle pärast kolm korda enam kui lasteta inimesed.

Võrreldes 1999. aastaga oli 2008. aastaks oluliselt vähenenud mure selle pärast, et väikeste laste vanemaid diskrimineeritakse töökohal. Hirm diskrimineerimise ees oli ja on jäänud rohkem naiste probleemiks. Oluliselt oli vähenenud ka hirm, et lapsevanemaks saamine võib kaasa tuua tööandja negatiivse suhtumise. Mure, et lapsed takistavad töökarjääri, oli sama oluline nii 1999. kui ka 2008. aastal.

Lapsesaamise hoiakud, plaanid ja erinevad sündi takistavad asjaolud olid omavahel tugevalt seotud. Nooremate inimeste lapsesaamise hoiakud olid positiivsemad kui vanematel inimestel. Ilmselt on põhjuseks see, et noored pole jõudnud veel lapsi saada, samas kui vanematel on vähemalt osa soovitud lastest juba sündinud. Vanemate mõõdukamat soovitud laste arvu võib seletada ka kui kohanemist tegeliku olukorraga, st. inimesed kohandavad oma lapsesaamise soovid aja jooksul tegelikele võimalustele vastavamaks (Iacovou ja Tavares 2010).

Tulemused näitasid, et laste saamise plaan on seotud hoiakute ja tunnetatud käitumiskontrolliga. Lapsesaamise plaani seos normide ja väärtustega Eestis puudus. Osaliselt võib see olla seotud asjaoluga, et normi all mõõtsime vaid laste arvu normi, ent käitumiskontroll sisaldas ka lapse saamise aega (kahe aasta jooksul). Seose

puudumine ka lapsesaamise hoiaku ja normi vahel viitab siiski veel kord, et tõenäoliselt on normidel Eesti inimeste sündimuskäitumisele nõrk mõju.

Tunnetatud käitumiskontrollil oli lapsesaamise plaanidega oluline seos, kuid käitumiskontrolli üksikute komponentide detailsemal analüüsil koos hoiakute ja inimeste taustatunnustega ilmnes komplitseeritum seos. Nimelt kadus ära otsene seos erinevate tunnetatud raskuste rühmade ja lapse sünni ajalise planeerimise vahel. Lõplik mudel näitas, et lapsesaamise plaan sõltus üldisest hoiakust laste saamise ja partnerlusstaatusest. Ühelgi lapse sündi takistaval asjaolul ei olnud piisavalt tugevat otsest seost lapsesaamise plaaniga, aga nad olid kõik omavahel tugevalt seotud. Seega inimesed, kes ei plaaninud saada kahe aasta jooksul lapsi, tundsid enamasti, et neil on mitmeid põhjuseid soovitud lapse saamise edasilükkamiseks.

Sugu oli oluline tegur, mis mõjutas nii hoiakuid (mehed soovisid enam lähitulevikus lapsi saada) kui ka töö- ja pereelu raskuste tunnetamist ning “muude” põhjuste märkimist sündide piirajana. Sugu oli seotud ka tööstaatusega ja töötamine omakorda sündi takistavate asjaoludega. Töötavad inimesed märkisid rohkem töö- ja pereelu ühitamisega seotud asjaolusid sündide ärajäämise põhjusena. Tööhõivel puudus Eestis otsene seos lapsesaamise plaaniga.

Seega võib kokkuvõttes väita, et struktuurimudel võimaldas tundlikumalt ning detailsemalt analüüsida lapsesaamise plaanide mustrit. Kindlamad lapsesaamise plaanid on lapse saamise suhtes positiivselt meelestatud ning partneriga koos elavatel inimestel. Uskudes, et lapse sünni edasilükkamise põhjused väljendavad sündimust mõjutavaid asjaolusid, võib teha järelduse, et positiivsed hoiakud ja partner on sündimuse seisukohalt kõige olulisemad. Majanduslikud, partnerluse ning töö- ja pereelu ühitamisega seotud ning muud raskused mõjutavad küll sündimust, kuid pigem kompleksina.

*Mare Ainsaar / Töö- ja pereelu ühitamise raskused kui sündimust vähendav tegur*

**Lisa 1.** Mudeli 1 standardiseeritud regressioonikordajad.

<b>Tunnus</b>	<b>Uuringus olnud küsimused, tunnused</b>	<b>Stand. regressioonikordaja</b>
Plaan	Hoiak	0,27
Plaan	Käitumiskontroll	-0,67
Käitumiskontroll	Töö- ja pereelu ühitamine	0,74
Käitumiskontroll	Majanduslikud põhjused	0,76
Käitumiskontroll	Partner	0,76
Käitumiskontroll	Noorus	0,64
Käitumiskontroll	Muud	0,52

**Lisa 2.** Mudeli 2 standardiseeritud regressioonikordajad.

<b>Tunnus</b>	<b>Uuringus olnud küsimused, tunnused</b>	<b>Stand. regressioonikordaja</b>
Sugu	Muud	-0,247
Sugu	Töö- ja pereelu ühitamine	0,251
Sugu	Partner	0,118
Sugu	Hoiak	-0,123
Sugu	Töötab	-0,268
Sugu	Laste arv	0,140
Plaan	Hoiak	0,366
Plaan	Partner	0,182
Töötab	Töö- ja pereelu ühitamine	0,175
Töötab	Noorus	-0,161
Laste arv	Partner	
Töö- ja pereelu ühitamine	T6 Tööandjapoolsed takistused	0,281
	T5 Väikeste laste vanemaid koheldakse töökohal halvasti	0,410
	T4 Lapsed piiravad ametialast karjääri	0,584
	T3 Ei soovi hetkel töötamist katkestada	0,482
	T2 Raske ühendada töötamist ja laste kasvatamist	0,729
	T1 Lastehoiu võimalused on ebapiisavad	0,596

Majanduslikud põhjused	M7 Ma ei suudaks tagada lastele head haridust	0,741
	M6 Mul ei ole sobivaid elamistingimusi	0,652
	M5 Liiga suured finantskohustused	0,697
	M4 Ei suudaks tagada lapsele vajalikke arengutingimusi	0,710
	M3 Veel ühe lapse saamine halvendaks teiste laste materiaalsel heaolu	0,522
	M2 Liiga väike riigi toetus	0,601
	M1 Pole võimalik rahaliselt lapsi kasvatada	0,705
Partner	P1 Ei ole sobivat partnerit	0,408
	P2 Mina soovin last, aga partner mitte	0,312
	P3 Üksi jäädes ei suudaks lapsi kasvatada	0,573
	P4 Soovime partneriga mõnda aega teineteise jaoks olla	0,354
	P5 Ei soovi lähedast suhet vastassoost inimesega	0,202
Noorus	N1 Olen liiga noor ja laste saamisega ei ole kiiret	0,746
	N2 Soovin esmalt õpingud lõpetada	0,733
	N3 Ei soovi veel lastega seotud vastutust kanda	0,766
	N4 Lapse saamine piiraks mu vabadust	0,563
	N5 Soovin hetkel enda arendamisele pühenduda	0,729
Muud	U1 Ei oleks aega lapse eest hoolitsemiseks	0,617
	U2 Väikese lapse eest hoolitsemine on füüsiliselt liiga kurnav	0,617
	U3 Olemasoleva lapse jaoks jääks liiga vähe aega	0,428
	U4 Paljulapselisse peresse ei suhtuta ühiskonnas hästi	0,391
	U5 Mulle ei meeldi lapsed	0,213
	U6 Terviselikel põhjustel	0,198
	U7 Maailm on ülerahvastatud	0,142

## Märkused

Artikkel on valminud ETF grandil 9355 toetusel. Autor tänab anonüümset retsensenti märkuste eest.

## Kirjandus

Ainsaar, M. (2011). Lapse saamise ajastamine ja laste arv. Sündimustrendid Euroopas. *Akadeemia*, 12, 2330–2351.

Ainsaar, M.; Kiiwet, R. (2004). Demograafiline areng. *Rmt-s Viik, K.; Vessmann, M. (toim.), Räägime inimestest, mitte numbriest. Rahvastikust ja arengust Eestis 1994–2004: Kairo konverentsi 10. aastapäeva tähistades. ÜRO Rahvastikufond, Eesti Pereplaneerimise Liit, Tallinn.*

Ainsaar, M.; Maripuu, L. (2008). *Eesti rahvastik 2007–2020*. Rahvastikuministri büroo, Tallinn.

Ainsaar, M.; Oras, K. (2000). Laste arvu mõjutavad tegurid Eestis. *Rmt-s Ainsaar, M. (toim.), Laste- ja perepoliitika Eestis ja Euroopas*. Rahvastikuministri büroo, Tallinn.

Ajzen, I. (1988). *Attitudes, Personality, and Behaviour*. Dorsey Press, Homewood, Illinois.

Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behaviour. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, 50, 179–211.

Bagozzi, R. P. (1992). The Self-Regulation of Attitudes, Intentions, and Behaviour. *Social Psychology Quarterly*, 55 (2), 178–204.

Barber, J. (2001). Ideational Influences on the Transition to Parenthood: Attitudes Towards Childbearing and Completing Alternatives. *Social Psychology Quarterly*, 64 (2), 101–127.

Baxter, J. (2011). Flexible Work Hours and Other Job Factors in Parental Time with Children. *Social Indicators Research*, 101, 239–242.

Castles, F. G. (2003). The World Turned Upside Down: Below Replacement Fertility, Changing Preferences and Family-Friendly Public Policy in 21 OECD Countries. *Journal of European Social Policy*, 13 (3), 209–228.

Derman, N. (2006). *Majanduslik toimetulek. Soolise võrdõiglikkuse monitooring 2005*. Tallinna Ülikool, Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, EV Sotsiaalministeerium, Tallinn.

De Silva, W. I. (1991). Consistency Between Reproductive Preferences and Behavior: The Sri Lankan Experience. *Studies in Family Planning*, 22 (3), 188–197. doi:10.2307/1966645

Dey, I.; Wasoff, F. (2010). Another Child? Fertility Ideals, Resources and Opportunities. *Population Resources Policy Review*, 29, 921–940.

Ellaway, A.; Macintyre, S.; Kearns, A. (2001). Perception of Place and Health in Socially Contrasting Neighbourhoods. *Urban Studies*, 38 (12), 2299–2316.

Engelhardt, H.; Kögel, T.; Prskawetz, A. (2004). Fertility and Women's Employment Reconsidered: A Macro-Level Time-Series Analysis for Developed Countries, 1960–2000. *Population Studies*, 58 (1), 109–120.

Engelhardt, H.; Prskawetz, A. (2004). On the Changing Correlation Between Fertility and Female Employment over Space and Time. *European Journal of Population*, 20 (1), 35–62.

Foreit, K. G.; Suh, M. H. (1980). The Effect of Reproductive Intentions on Subsequent Fertility Among Low-Parity Korean Women, 1971–76. *Studies in Family Planning*, 11 (3), 91–104. doi:10.2307/1966005

Freedman, R.; Hermalin, A. I.; Chang, M.-C. (1975). Do Statements About Desired Family Size Predict Fertility? The Case of Taiwan, 1967–1970. *Demography*, 12 (3), 407–416. doi:10.2307/2060824

Hank, K.; Kreyenfeld, M. (2003). A Multilevel Analysis of Child Care and Women's Fertility Decisions in Western Germany. *Journal of Marriage and Family*, 65 (3), 584–596.

Hansson, L. (2001). Töö ja pere-elu kokkusobitamise probleemid. *Rmt-s Hansson, L. (toim.), Naine, perekond ja töö 2000: pere-elu ja kutsetöö kokkusobitamise probleemidest väikeste lastega peredes*. TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, TPÜ Kirjastus, Tallinn.

Hayford, S. R.; Agadjanian, V. (2012). From Desires to Behavior: Moderating Factors in a Fertility Transition. *Demographic Research*, 26, 511–542.

Helemäe, J. (2006). Sooline võrdväarsus töösfääris. *Rmt-s Soolise võrdõiglikkuse monitooring 2005*. Tallinna Ülikool, Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, EV Sotsiaalministeerium, Tallinn.

Hermalin, A. I.; Freedman, R.; Sun, T.-H.; Chang, M.-C. (1979). Do Intentions Predict Fertility? The Experience in Taiwan 1967–74. *Studies in Family Planning*, 10 (3), 75–95. doi:10.2307/1965677

- Hill, J.; Hawkins, A. J.; Ferris, M.; Weitzman, M. (2001). Finding an Extra Day a Week: The Positive Influence of Perceived Job Flexibility on Work and Family Life Balance. *Family Relations*, 50, 49–58.
- Iacovou, M.; Tavares, L. P. (2010). Yearning, Learning and Conceding: (Some of) the Reasons People Change Their Childbearing Intentions. *European Demographic Research Papers*, 3. Vienna Institute of Demography, Vienna.
- Kaufman, G. (2000). Do Gender Role Attitudes Matter? Family Formation and Dissolution Among Traditional and Egalitarian Men and Women. *Journal of Family Issues*, 21, 128–144.
- Karu, M.; Kallaste, E.; Kraut, L.; Rõõm, T.; Turk, P.; Anspal, S. (2010). *Sooline palgalõhe Eestis. Poliitika-meetmete analüüs*. Eesti Rakendusuuringute Keskus CENTAR, Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Tallinn. [http://praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Too-ja\\_Sotsiaalpoliitika/4\\_raport.pdf](http://praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Too-ja_Sotsiaalpoliitika/4_raport.pdf) (vaadatud 16.04.2013)
- Krusell, S. (2011). Töö- ja pereelu ühitamine kui naiste ülesanne? *Rmt-s Pöder, K. (toim.), Mehe kodu on maailm, naise maailm on kodu?* Statistikaamet, Tallinn.
- Mayer, B.; Trommsdorff, G. (2010). Adolescents' Value of Children and Their Intentions to Have Children: A Cross-Cultural and Multilevel Analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 41, 671–689.
- Maio, G. R.; Olson, J. M. (1995). Relations between Values, Attitudes, and Behavioural Intentions: The Moderating Role of Attitude Function. *Journal of Experimental Social Psychology*, 31, 266–285.
- Narusk, A.; Kandolin, I. (1997). Social Well-Being and Gender: Post-Soviet Estonia and the Welfare State Finland. *Scandinavian Journal of Social Welfare*, 6, 127–136.
- Nieuwenhuis, R.; Need, A.; van der Kolk, H. (2012). Institutional and Demographic Explanations of Women's Employment in 18 OECD Countries, 1975–1999. *Journal of Marriage and Family*, 74, 614–630. doi:10.1111/j.1741-3737.2012.00965.x
- Oláh, L. S. (2003). Gendering Fertility: Second Births in Sweden and Hungary. *Population Research and Policy Review*, 22 (2), 171–200. doi:10.1023/A:1025089031871
- Oras, K.; Unt, M. (2008). *Sündimust mõjutavad tegurid Eestis*. Rahvastikuministri büroo, Tallinn. [http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Sundimust\\_mojutavad\\_tegurid\\_Eestis\\_2008.pdf](http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Sundimust_mojutavad_tegurid_Eestis_2008.pdf) (vaadatud 17.08.2012)
- Pailhé, A.; Solaz, A. (2012). The Influence of Employment Uncertainty on Childbearing in France: A Tempo or Quantum Effect? *Demographic Research*, 26, 1–40.
- Philipov, D. (2009). Fertility Intentions and Outcomes: The Role of Policies to Close the Gap. *European Journal of Population*, 25 (4), 355–361. doi:10.1007/s10680-009-9202-1
- Quesnel-Vallée, A.; Morgan, P. S. (2003). Missing the Target? Correspondence of Fertility Intentions and Behaviour in the U.S. *Population Research and Policy Review*, 22, 497–525.
- Rondinelli, C.; Aassve, A.; Billari, F. C. (2010). Women's Wages and Childbearing Decisions: Evidence from Italy. *Demographic Research*, 22, 549–578.
- Rämmer, A. (2008). Tööväärtused Eestis Ida- ja Lääne-Euroopa maade võrdluses. *Rmt-s Ainsaar, M.; Kutsar, D. (toim.), Eesti Euroopa võrdlustes. Sotsiaalministeeriumi toimetised*, 3. Sotsiaalministeerium, Tallinn.
- Sabini, J. (1992). *Social Psychology*. W.W. Norton and Company, New York, London.
- Schmitt, C. (2012). Labour Market Integration, Occupational Uncertainties, and Fertility Choices in Germany and the UK. *Demographic Research*, 26, 253–292.
- Testa, M. R. (2006). Childbearing Preferences and Family Issues in Europe. *Special Eurobarometer 253*. European Commission.
- Vainu, V.; Järviste, L.; Biin, H. (2010). Soolise võrdõigussuhtluse monitooring 2009. Uuringuraport. *Sotsiaalministeeriumi toimetised*, 1. Sotsiaalministeerium, Tallinn.
- Vignoli D.; Drefahl, S.; De Santis, G. (2012). Whose Job Instability Affects the Likelihood of Becoming a Parent in Italy? A Tale of Two Partners. *Demographic Research*, 26, 41–62.
- Tiit, E.-M.; Ainsaar, M. (2002). Kavandatav sündimus-käitumine Eestis. *Rmt-s Kutsar, D. (toim.), Elutingimused Eestis viis aastat hiljem: NorBalt II: artiklikogumik*. Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu.
- Tõnurist, A. (2013). *REL 2011 tulemused: Perekonnaseis. Naised ja lapsed*. Pressikonverents.
- 24.04.2013. Eesti Statistikaamet. [www.stat.ee](http://www.stat.ee) (vaadatud 09.05.2013)
- 2nd European Demography Report (2008). European Commission.